

УДК 330.837:328.185

DOI: 10.24144/2078 – 1431.2020.1(24).162–172

*Наталія Петренко,
аспірантка кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київський національний торговельно-економічний університет*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У статті проаналізовано систему антикорупційних органів України. Визначено проблеми реалізації ними основних функцій та запропоновано шляхи удосконалення їх роботи. Окреслено роль інститутів громадянського суспільства в антикорупційній діяльності. Досліджено зарубіжний досвід антикорупційної політики та можливість імплементації його в нашої державі.

Ключові слова: *корупція, політика протидії корупції, антикорупційні органи, запобігання та протидія корупції, громадянське суспільство.*

The problem of corruption in Ukraine is very relevant today and covers all levels of government, despite the steps taken to prevent and counteract it in 2014-2019. In addition, the idea of widespread dissemination in all structures of government and at all levels of government has become entrenched in the minds of citizens. The high level of corruption, recognized both at the expert level and by the government, has led to the fact that this problem has gone beyond Ukraine's domestic policy. The foreign policy of EU countries does not allow the existence of a country with such a high level of corruption in the center of Europe, which affects the European aspirations of our country, since a corrupt country is not attractive to investment and unreliable as a strategic partner. Anti-corruption policies are shaped and implemented in specific circumstances in a specific institutional environment. Becoming an integral part of economic and social institutions, it influences both the existing institutions and the possible directions and speed of their change. The fight against corruption is a task not only for public authorities and local authorities, but also for civil society institutions. As a result of the research, public experts concluded that effective cooperation of authorities and civil society institutions in the implementation of anti-corruption policy is hindered: the unwillingness of officials to cooperate with the public, their orientation to their own interests by causing losses to public organizations, lack of financial support. the cooperation of officials with the public

The factors of successful counteraction to corruption tested by the international community are, first and foremost, a clear regulation of actions and ethical standards of activity of officials of all levels, responsibility for their violation, openness of power, transparency and clarity of procedures for making public decisions, effective mechanisms for control over the activity of public bodies, public bodies freedom of speech and media independence.

Keywords: *corruption, anti-corruption policy, anti-corruption bodies, prevention and counteraction to corruption, civil society.*

Постановка проблеми. Проблема корупції в Україні є досить актуальною та охоплює всі рівні державної влади, незважаючи на кроки, які були здійснені для її запобігання та протидії за 2014-2019 роки. У свідомості громадян закріпилося уявлення про її наявність в усіх владних структурах та на всіх управлінських рівнях. Сума матеріальних збитків за корупційні дії в 2015 році становила більше 3,6 млрд грн. Високий рівень корупції, визнаний як на експертному рівні, так і керівництвом держави, призвів до того, що ця проблема вийшла за межі внутрішньої політики України.

Зовнішня політика країн ЄС не допускає існування країни з таким високим рівнем корупції у центрі Європи, що позначається на європейських прагненнях нашої держави, оскільки корумпована країна інвестиційно неприваблива та ненадійна як стратегічний партнер. Антикорупційна політика формується і реалізується в конкретних умовах у конкретному інституційному середовищі. Ставши інтегральною частиною економічних та соціальних інститутів, вона впливає як на сформовані інститути, так і на можливі напрями та швидкість їх зміни.

Отже, актуальною є проблема системного аналізу формування та розвитку новостворених антикорупційних органів України. Крім того, недостатньо вивчені співпраця та розвиток новостворених антикорупційних органів, однак саме вони впливають на розвиток громадянського суспільства та впровадження основних реформ у державі.

З огляду на те, що в Україні триває процес оновлення антикорупційного законодавства та запровадження спеціалізованих антикорупційних органів, актуальним є дослідження зарубіжного досвіду щодо створення та функціонування таких структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегічною метою антикорупційної політики є протидія корупції на всіх рівнях, водночас єдиної думки стосовно формування ефективних механізмів запобігання та подолання корупції не існує. З цього приводу В. Мандибур (2017) зазначає, що на сьогодні завдання боротьби з корупцією розглядаються як загальнодержавні та пріоритетні. Науковець проаналізував основні чинники та соціально-економічні наслідки впливу корупції на економіку та суспільні відносини. На засадах узагальненого світового досвіду запропонував системні заходи і механізми подолання корупції та розкрив специфічні умови їх реалізації в Україні [1]. С. Серьогін (2012) вважає, що створення дієвої системи запобігання корупції, розробки і впровадження комплексу організаційно-правових заходів для протидії цьому явищу, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків має стати одним із пріоритетів держави [2]. В. Соловйов (2012) основну увагу приділив розробці теоретичного змісту антикорупційної політики, визначення таких її напрямів, де вона буде розглядатися як аспект реформування державного управління. Зокрема теоретичним підґрунтям антикорупційної політики науковець вважає відповідність її загальним демократичним перетворенням у державі, забезпечення верховенства закону, свободи розвитку громадянського суспільства, засобів масової інформації, вільної конкуренції [3, с. 46-47]. Протидія корупції вимагає взаємодії держави, політичних

інститутів та громадянського суспільства. Але корупція - це та сфера, де боротьба між політичними організаціями часто стає боротьбою компроматів, яка приводить або до кримінальної, або до політичної відповідальності. І. Черленяк (2006) вважає, що одним із наслідків політичної відповідальності в результаті некоректної поведінки суб'єктів може стати санкція «вилучення зі сфери політичної діяльності» [4, с.16]. Оцінка громадянами дій влади здійснюється з допомогою двох механізмів: демократичного та політично відповідального змагання партій; контролю громадськості за діями політичних партій та інших політичних гравців [4, с.17].

Метою статті є удосконалення функціонування інституту антикорупційних органів, який системно та планомірно формує та реалізовує антикорупційну політику, коригує основні методи та механізми запобігання та подолання корупції. Для досягнення мети вирішено такі завдання:

1. Проаналізовано діяльність новостворених антикорупційних інститутів в нашій державі та визначено існуючі проблеми їх функціонування.
2. Запропоновано заходи щодо удосконалення їх діяльності.
3. Досліджено зарубіжний досвід реалізації антикорупційної політики та можливість імплементації його в нашій державі.

Теоретико-методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема аналізу, синтезу, порівняння та систематизації, застосування яких дало змогу досягти поставленої мети.

Результати дослідження. Політика протидії корупції має формуватися за такими напрямками: формування концепції державної політики протидії корупції; прийняття нормативної бази; створення антикорупційних органів; розслідування корупційних випадків та відповідальності винних осіб; безперервний моніторинг корупційних дій і вживання заходів щодо боротьби з ними; міжнародне співробітництво в антикорупційному напрямі; формування суспільної думки і виховання громадян у дусі нетерпимості до корупційних проявів; достатнє фінансування державного апарату в цілому та антикорупційних програм зокрема.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є: органи прокуратури та Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції. Водночас у зазначеному законі не враховані інші органи, які формують та реалізують антикорупційну політику.

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [5] в Україні створено інституційну систему запобігання і протидії корупції. У 2015 році розпочинається становлення та розвиток Національного антикорупційного бюро України – для виявлення і розслідування корупційних злочинів вищих посадових осіб. У 2016 році розпочалася діяльність одного з ключових антикорупційних органів – Національного агентства з питань запобігання корупції – для упровадження інструментів попередження корупції та здійснення контролю за доброчесною поведінкою службовців.

Наказом Генерального прокурора України 22 вересня 2015 року в структурі Генеральної прокуратури України утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру для нагляду за розслідуваннями НАБУ та підтримкою державного обвинувачення. У листопаді 2018 року почало роботу Державне бюро розслідувань, яке працює із справами, що пов'язані з корупцією, але не належать до компетенції НАБУ. У вересні 2019 року нарешті розпочав роботу Вищий антикорупційний суд, що розглядає справи топ-корупціонерів, які розслідує НАБУ. Розпорядженням Кабінету Міністрів України був призначений Голова Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, і з цього часу відбувається становлення зазначеного вище органу державної влади. Отже, протягом 2015 – 2019 рр. в Україні були утворені основні антикорупційні інституції [5-14].

Узагальнюючи викладене вище, виокремимо такі органи державної влади, що формують та реалізують антикорупційну політику: Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Національне агентство з питань запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд, Державне бюро розслідувань, **Службу безпеки України, Національну раду з питань антикорупційної політики при Президенті України**, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

У контексті нашого дослідження в якості окремого інституту антикорупційної інфраструктури розглядається громадянське суспільство, яке має відігравати активну роль у запобіганні та протидії корупції і до складу якого, в контексті дослідження, належать засоби масової інформації, неурядові організації та громадяни.

За період з 2015 по 2019 роки в напрямі забезпечення реалізації державної політики протидії корупції зроблено значні кроки, яких вимагали міжнародні організації та сучасний стан антикорупційної політики. Так, було утворено вищезазначені антикорупційні інституції, проведено реформу прокуратури, державної служби, створено систему контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності походження активів посадовців.

Слід зазначити, що в межах роботи Національного антикорупційного бюро України створені й діють територіальні підрозділи, які виявляють корупційні злочини в регіонах, що підвищує ефективність роботи Бюро в частині попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень у регіонах.

Проте слід зауважити, що функціонування створених в Україні антикорупційних інституцій допоки не є стовідсотково ефективним. Суттєвим недоліком їх роботи є відсутність чіткого механізму міжвідомчої координації, ефективного і системного використання всіх наявних ресурсів і засобів правоохоронних, контролюючих, фінансових, податкових, митних органів, потенціалу громадянського суспільства у вирішенні проблем подолання корупції. Неналежна координація взаємодії антикорупційних ін-

ституцій обумовлює відсутність відчутних змін у боротьбі з корупцією та знижує ефективність антикорупційної політики держави.

Доцільно, на нашу думку, створити централізований орган, який буде сполучною ланкою в системі державних антикорупційних органів, що забезпечить їх цілісність та ефективність, завданням якого буде збір, узагальнення та аналіз інформації про корупцію. Існування зворотного зв'язку між антикорупційними органами забезпечить зосередження інформації в одному місці.

На нашу думку, координацію основних антикорупційних органів можна зобразити схематично у такий спосіб (рис. 1).

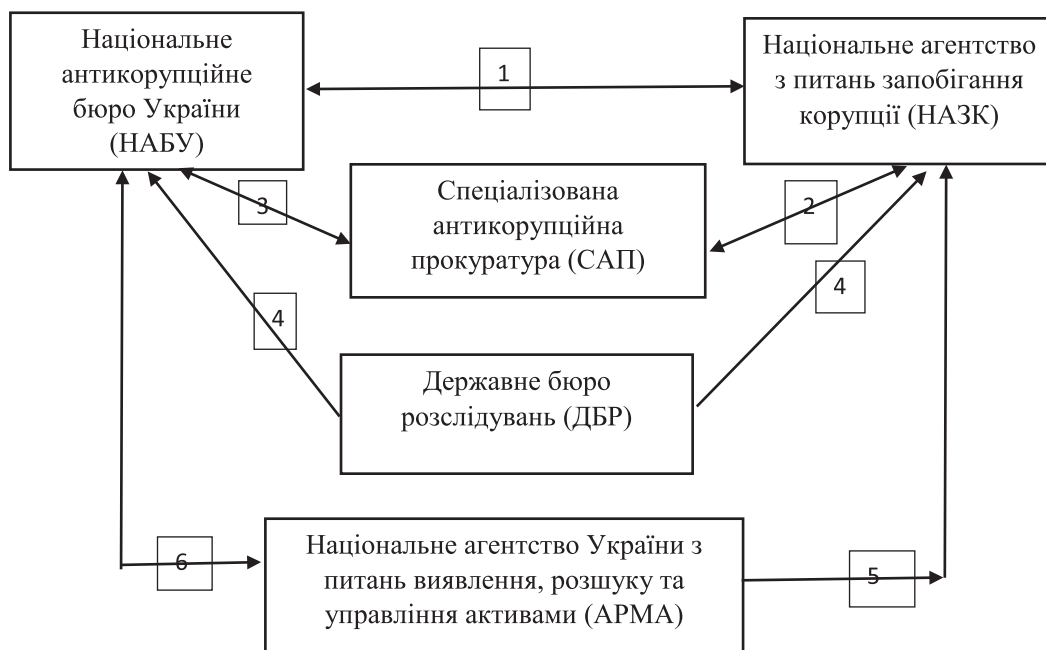

Рис. 1. Механізм координації діяльності антикорупційних органів [5-14]

- 1 – НАЗК здійснює перевірку декларацій, НАБУ скеровує запити на перевірку декларацій окремих осіб і починає розслідування після повної перевірки декларації НАЗК
- 2 – Спрямування зусиль САП на запобігання і протидію корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданих унаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків; – розроблення, узгодження і виконання спільних заходів із НАЗК; підготовка пропозицій з удосконалення корупційного законодавства.
- 3 – Працівники САП здійснюють нагляд над слідством, яке проводять детективи НАБУ для забезпечення гарантій незалежності НАБУ.
- 4 – ДБР – запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, вчинених службовими особами НАБУ, керівником або прокурорами САП.
- 5 – АРМА забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладений арешт.
- 6 – НАБУ здійснює розшук та арешт активів, які можуть бути арештовані; НАПВУ здійснює управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано.

На ефективність діяльності антикорупційних органів впливають такі фактори: недостатня кількість фахівців з питань антикорупційної політики з відповідною кваліфікацією та досвідом діяльності; відсутність досвіду діяльності антикорупційних органів, урахування в роботі досвіду європейських та світових практик, що не завжди працює в нашій країні; антикорупційні органи повільно розпочали свою діяльність, оскільки дуже довго формувався їх кадровий склад; відсутня взаємодія зазначених антикорупційних органів, яка повинна бути врегульована в чинних нормативно-правових документах, водночас антикорупційні інституції дублюють діяльність одна одної.

Для підвищення ефективності антикорупційної політики доцільним є створення спільної інформаційної бази для обміну даними між антикорупційними органами, посилення співпраці між ними для формування баз даних осіб, які вчинили корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення. Отже, робимо висновок, що створені антикорупційні організації не повністю виконують свої функції і завдання в межах антикорупційної політики, тому їх діяльність критикують іноземні експерти та громадськість. Внаслідок цього нагальним є питання удосконалення діяльності зазначених установ, з урахуванням пріоритетів розвитку державної антикорупційної політики, внесення змін до антикорупційного законодавства щодо уточнення завдань з реалізації антикорупційної політики із визначенням місця кожного антикорупційного органу та з метою усунення недоліків, які створюють умови для корумпованих суспільних відносин; визначення критеріїв ефективності їх роботи та показників результативності при виконанні антикорупційних заходів. Антикорупційні органи повинні бути у постійній взаємодії, формування спільної та єдиної діяльності антикорупційних органів є основою якісної боротьби з корупцією, мінімізації її проявів.

Також нагальним є питання впровадження ефективних механізмів повернення корупційних капіталів до офіційного сектору економіки за прикладом КНР. Це сприятиме вагомому наповненню державного бюджету, сприятиме зміцненню довгострокової стабільності та зорієнтованості національної економіки на стратегічний розвиток і зростання, зміцненню економічної безпеки України, підвищенню довіри громадян до дій влади в напрямі реалізації антикорупційної політики та забезпечення економічної безпеки держави.

Як зазначалося вище, боротьба з корупцією є завданням не тільки органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а й інститутів громадянського суспільства. У результаті досліджень громадські експерти дійшли висновку, що ефективній співпраці органів влади та інститутів громадянського суспільства в питаннях реалізації антикорупційної політики перешкоджають: небажання посадових осіб співпрацювати з громадськістю, орієнтація їх на власні інтереси шляхом збитків державним, недовіра до рекомендацій громадських організацій, відсутність державного фінансування співпраці посадовців з громадськістю [15, с.69]. Отже, необхідно підвищувати вміння державних службовців взаємодіяти з громадськістю шляхом проведення просвітницьких заходів щодо ефек-

тивності використання потенціалу інститутів громадянського суспільства в реалізації антикорупційної політики. Крім того, важливим є уніфікація звітності інститутів громадянського суспільства та декларування фінансового та майнового стану їх членів, з метою підвищення довіри до них та зниження ризику втрати ними орієнтованості на вирішення соціальних проблем. Особливістю менталітету наших громадян є засудження корупції як суспільної проблеми, проте й одночасне використання її як способу вирішення власних проблем. Тому необхідною є докорінна зміна суспільної свідомості, яка проявляється у формуванні в населення атмосфери жорсткого неприйняття корупції, оскільки значне зростання її масштабів є найбільш гострою проблемою нашої держави і суспільства сьогодні.

Узагальнення результатів ефективного застосування механізмів антикорупційних програм у зарубіжних країнах наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Світовий досвід застосування антикорупційних програм [15]

Суть заходу	Узагальнені емпіричні дані про ефекти від впровадження заходу	Країни з успішним досвідом впровадження заходу
Створення антикорупційної інституції	Успішно діє в країнах, які поборили корупцію. Країни, що розвиваються з високим рівнем корупції, не бачать потенційної користі від цього інструменту	Франція, Чилі, Гонконг, Австралія, Сінгапур, Естонія, Польща, Румунія, Великобританія, Нідерланди
Опитування громадської думки	Є інструментом більш точного формулювання громадських інтересів. Міжнародні огляди дозволяють виділити країни з «хронічною» корупцією	Франція, Польща, Швеція
Підвищення рівня оплати праці державним службовцям	Оскільки корупційні доходи часто виявляються домінуючими, короткострокового ефекту від цього заходу не виявлено	Ізраїль, Швеція, Грузія
Підвищення відповідальності за фінансову звітність	Виявлено лише незначний ефект зниження корупції	Великобританія, Естонія
Незалежні ЗМІ	Позначається на зниженні загального рівня корупції	Нідерланди, Данія
Незалежна судова система	Незалежність судової системи однозначно знижує рівень корупції	Швеція
Наявність громадських антикорупційних організацій	Проводять незалежний моніторинг рівня корумпованості, роз'яснення антикорупційного законодавства, що сприяє зниженню рівня корупції	Швеція, Ізраїль, Великобританія

Децентралізація прийняття рішень	Зменшення втручання держави в економічні процеси та регламентування сфери послуг веде до зниження корупції	Франція
Стандарти поведінки державного службовця	Дотримання державними службовцями чітко прописаних правил веде до зниження рівня корупції	Великобританія, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Данія, Фінляндія
Побудова інноваційної моделі електронної держави	Запровадження електронного урядування для забезпечення максимального спрощення і доступності, забезпечення вільного доступу до інформації, підвищення технологічного рівня обслуговування з метою зниження ризиків від дискреційних прав чиновників	Естонія, Сінгапур, Японія, Південна Корея
Розвиток суспільної антикорупційної моралі	Антикорупційна просвітницька діяльність, добровільні інформатори, які отримують заохочення від вартості матеріальної шкоди, що встановлена за його інформацією	Швеція, США, Данія, Фінляндія, Нідерланди
Відсутність спеціального закону про корупцію	Корупція є частиною кримінального злочину. Принципи попередження та застереження вчинення корупційних злочинів закладені у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину	Фінляндія, Данія
Моніторинг потенційних місць виникнення корупції	Розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і безперервний контроль діяльності осіб, що там працюють	Нідерланди, Румунія, Ізраїль
Застосування «агресивних» методів	Конфіскація майна корупційного походження, навіть якщо набувачами є спадкоємці корупціонера	Румунія, Німеччина

Світовий досвід протидії корупції показує, що універсальних методів проти неї не існує, кожній державі притаманні свої ефективні методи. Хоча можемо констатувати, що механізми протидії корупції в зарубіжних країнах принципово не відрізняються. Кожна країна обирає свій шлях державної антикорупційної політики, ґрунтуючись на міжнародних стандартах у цій сфері.

Висновки. Проведене дослідження організаційно-інституційного забезпечення реалізації державної політики протидії корупції дало можливість сформулювати такі висновки:

1. Пріоритетними завданнями діяльності антикорупційних організацій щодо запобігання та боротьби з корупцією повинні стати:

- антикорупційна просвіта, спрямована на підвищення рівня громадянської свідомості та поширення суспільного несприйняття корупції як суто негативного явища шляхом запровадження різних антикорупційних освітніх програм та проєктів;
- авангардна роль інституцій громадянського суспільства, наявність їх у складі наглядових рад при всіх органах публічної влади, силових міністерствах та спеціалізованих антикорупційних установах, делегування громадським організаціям функцій моніторингу та аудиту антикорупційної політики, обов'язкової незалежної попередньої експертизи нормативно-правових та державно-управлінських актів;
- переважання превентивних та заохочувальних антикорупційних заходів над репресивними з одночасним підвищенням як інституційної незалежності, так і рівня професійності та ефективності діяльності співробітників антикорупційних структур задля створення умов невідворотності покарання для всіх корупціонерів;
- створення антикорупційних приймалень та гарячих телефонних ліній, широке використання інтернет-ресурсів та створення спеціальних сайтів для оперативного реагування на отриману інформацію від громадян про корупційні випадки з уведенням суворої відповідальності за нежиття заходів щодо оперативного розгляду таких повідомлень.

Чинники успішної протидії корупції, апробовані міжнародною спільнотою, це насамперед чітке регламентування дій та етичних стандартів діяльності посадових осіб усіх рівнів, відповідальність за їх порушення, відкритість влади, прозорість і зрозумілість процедур ухвалення державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова та незалежність засобів масової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мандибура В.О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання : монографія. Київ : Парлам. вид-во, 2017. 488 с.
2. Серьогін С.М., Баштанник В. В., Липовська Н. А. [та ін.] Антикорупційна політика держави: складові та напрямки реалізації : навч. посіб. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. 478 с.
3. Соловийов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2012. 508 с.
4. Черленяк І. І. Формування інституту політичної відповідальності в умовах становлення політико-еволюційних циклів в Україні// Стратегічні пріоритети, 2006. Вип. 1. с. 11-17.
5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
6. Про Національне агентство з питань запобігання корупції: Постанова Кабінету міністрів України від 18.03.2015 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-п> (дата звернення 27.12.2019).
7. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1679-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення 27.12.2019).

8. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення 27.12.2019).
9. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 27.12.2019).
10. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення 27.12.2019).
11. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7.06.2018 р. 2447-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення 27.12.2019).
12. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/772-19> (дата звернення 27.12.2019).
13. Про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції : Наказ Генерального прокурора України від 16.01.2013 р. № 1/1гн. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102
14. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / за заг. ред. М.І. Хавронюка; І.Б. Каліушко, В.П. Тимошук та ін. Київ, 2017. 445с.
15. Huther J., Shah A. Anti-corruption Policies and Programs: A Framework for Evaluation. // World Bank: Policy Research Working Paper. No 2501, 2000. (URL: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstractid=632571> (valid 01.05.2010)).

REFERENCES

1. Mandybura, V.O. (2017). *Koruptsiya: instytutsiyna sutnist' ta mekhanizmy podolannya* [Corruption: Institutional Essence and Mechanisms for Overcoming]. Kyiv, 488 [in Ukrainian].
2. Serohin, S. M., Bashtannyk, V. V., Lypovska, N. A. et al. (2012). *Antykoruptsiyna polityka derzhavy: skladovi ta napryamky realizatsiyi* [Anti-corruption policy of the state: components and directions of realization]. Dnipropetrovsk, 478 [in Ukrainian].
3. Solovyov, V. M. (2012). *Zapobihannya i protydiya koruptsiyi v derzhavnomu upravlinni Ukrainy* [Prevention and Counteraction of Corruption in Public Administration of Ukraine]. Kyiv, 508 [in Ukrainian].
4. Cherleniak, I. I. (2006). *Formuvannya instytutu politychnoi vidpovidalnosti v umovakh stanovlennia polityko-evoliutsijnnykh tsykliv v Ukraini* [Formation of Institute of Political Responsibility in the Conditions of Formation of Political-Evolutionary Cycles in Ukraine]. *Stratehichni prioritytety – Strategic Priorities*, 1, 11-17 [in Ukrainian].
5. *Pro Stratehiyu staloho rozvytku «Ukrayina – 2020»: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 12.01.2015 r.* [About the Sustainable Development Strategy «Ukraine - 2020»] №5/2015. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html> [in Ukrainian].
6. *Pro Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannya koruptsiyi: Postanova Kabinetu ministriv Ukrayiny* [About the National Agency for Prevention of Corruption: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. № 118. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-p> (date of access 27.12.2019). [in Ukrainian].
7. *Pro prokuraturu* [About the prosecutor's office]. *Zakon Ukrayiny vid 14.10.2014 r. № 1679*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (date of access 27.12.2019). [in Ukrainian].
8. *Pro Natsionalne antykoruptsiyne byuro Ukrayiny* [About the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine]. *Zakon Ukrayiny vid 14.10.2014 r. № 1698-VII*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (date of access 27.12.2019). [in Ukrainian].

9. *Pro zapobihannya koruptsiyi [On the prevention of corruption]. Zakon Ukrayiny vid 14.10.2014 r. № 1700-seven.* Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (date of access 27.12.2019). [in Ukrainian].
10. *Pro Derzhavne byuro rozsliduvan [About the State Bureau of Investigation]. Zakon Ukrayiny vid 12.11.2015 r. № 794-eight.* Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (date of access 27.12.2019). [in Ukrainian].
11. *Pro vyshchyy antykoruptsiynyy sud [About the Supreme Anti-Corruption Court]. Zakon Ukrayiny vid 7.06.2018 r. 2447-eight.* Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (date of access 27.12.2019). [in Ukrainian].
12. *Pro Natsionalne ahentstvo Ukrayiny z pytan vyvazhennya, rozshuku ta upravlinnya aktyvamy, oderzhanymy vid koruptsiynykh ta inshykh zlochyniv [About the National Agency of Ukraine for Detection, Investigation and Management of Assets Obtained from Corruption and Other Crimes]. Zakon Ukrayiny vid 10.11.2015 r № 772-eight.* Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/772-19> (date of access 27.12.2019). [in Ukrainian].
13. *Pro koordynatsiyu diyalnosti pravookhoronnykh orhaniv u sferi protydyi zlochynnosti ta koruptsiyi [On coordination of law enforcement agencies in the field of combating crime and corruption]. Nakaz Heneralnoho prokurora Ukrayiny vid 16.01.2013 r. № 1/1hn.* Retrieved from http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102 [in Ukrainian].
14. Khavronyuka, M.I., Kaliushko, I.B., & Tymoshchuk, V.P. (Eds.). (2017). *Alternatyvnyy zvit z otsinky efektyvnosti vprovadzhennya derzhavnoyi antykoruptsiynoyi polityky [lternative report on the evaluation of the effectiveness of the implementation of the state anti-corruption policy].* Kyiv, 445 [in Ukrainian].
15. Huther, J., & Shah, A. (2000). *Anti-corruption Policies and Programs: A Framework for Evaluation. World Bank: Policy Research Working Paper, 2501.* Retrieved from <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstractid=632571> (date of access 01.05.2010) [in English].